

VIKBA32

Informační vzdělávání

Kontext pojmů, definic a strategických dokumentů

Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.

29. 9. 2017

Základní terminologie

Informační vzdělávání

- **PROCES vzdělávání k informační gramotnosti (IG) jedince i skupin** (IG je pak cílový stav informačního vzdělávání)
- **Není jednorázovou záležitostí, není omezeno na určitou fázi vývoje osobnosti ani na určitý stupeň vzdělávání**
- **Celoživotní proces**
- **Jedna ze stěžejních činností ve znalostní společnosti**
- **Zásadní v rozvoji klíčových kompetencí pro kvalitní osobní i profesní život**

Edukační (neboli výukový) obsah informačního vzdělávání = komplexní práce s informacemi

Informační vzdělávání dle studentů VŠ (TIV, KISK 2016)

Záležitost, se kterou se setkáváme každý den, ale mnozí v ní stále tápeme...

Informační vzdělávání je vzdělávání v oblasti toho, kde informace vyhledat, jak je zpracovat a efektivně předávat.

Informační vzdělávání je něco, co mi pomůže se lépe vyrovnat s výzvami mého studia:)

Informační vzdělávání vede k informační gramotnosti, která je potřebná ke zpracování širokého kruhu informací.

Snaha naučit někoho, aby dokázal pracovat s informacemi

Návod, jak pracovat s informacemi, aby to dávalo smysl a bylo to efektivní.

Informační vzdělávání není pojmem, je způsobem, jak žít.

Jedná se o vzdělávání v oblastech, která často nejsou součástí učebních osnov jednotlivých studijních oborů.

Základní terminologie

GRAMOTNOST

- **Pojem v zrcadle času**

Základní terminologie

Gramotnost - v přeneseném významu nějaká konkrétní znalost či dovednost, resp. **soubor znalostí či dovedností = soubor kompetencí**

Funkční gramotnost (vztažená ke kulturnímu kontextu) - **schopnost takové znalosti či dovednosti použít, schopnost aktivně participovat na světě informací**

Rozčleněna do složek:

- **gramotnost literární** - schopnost nalézt a porozumět informaci z textu
- **gramotnost dokumentová** - schopnost vyhledat a využít přesně definovanou informaci
- **gramotnost numerická** - schopnost manipulovat s čísly
- **jazyková gramotnost**

+ **přesah** - etický přístup a znalost právních aspektů (použité zdroje je třeba citovat a zacházet s nimi s ohledem na autorské právo)

Základní terminologie

Informační gramotnost / information literacy / IG

- Obecně:
 - informační gramotnost je znalost a uvědomění si, kdy a proč potřebujeme informace (definování informační potřeby), kde můžeme informace najít a jak je máme vyhodnotit, použít a etickým způsobem sdělovat dále

Základní terminologie

Informační gramotnost - definování

Paul Zurkowski – poprvé použil pojem IG v kontextu profesního vzdělávání (1974)

- Informačně gramotný je jedinec *připravený používat informační zdroje při práci, který se při řešení problémů naučil využívat širokou škálu technik a informačních nástrojů stejně jako primární zdroje*

Odborná komise IVIG (Informační vzdělávání a informační gramotnost) při AKVŠ (Asociaci knihoven vysokých škol) - 2007

- Informační gramotnost chápána jako *funkční gramotnost v informační společnosti, společnosti založené na rozvoji technologií. K funkční gramotnosti proto přidáváme ICT gramotnost jako schopnost uživatelské práce s počítačem (a dalšími nástroji) a sítěmi (zejména internetem), zdůrazňujeme však, že práce s ICT je vždy práce s nástroji a podporuje ostatní složky informační gramotnosti.*

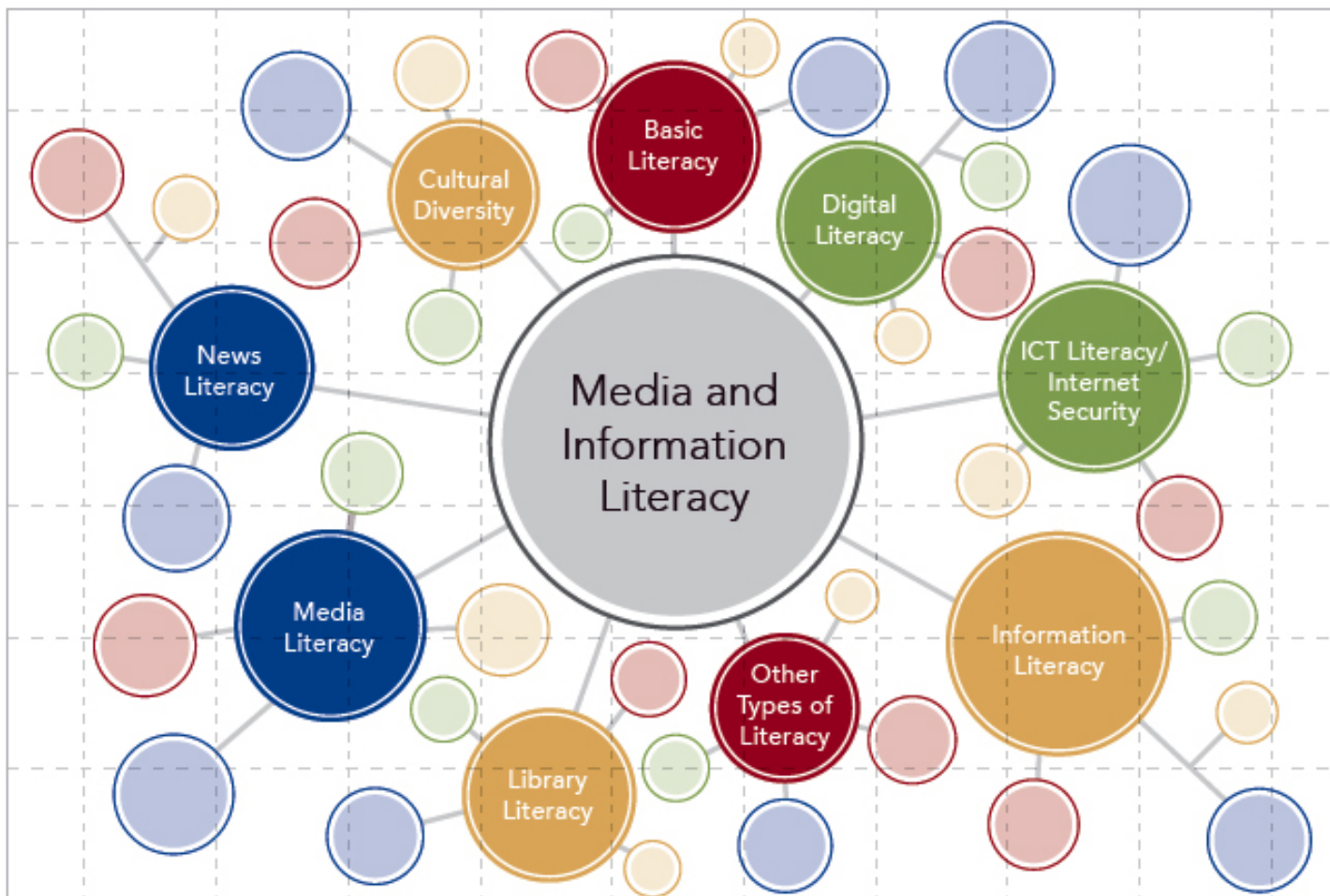
Základní terminologie

Informační gramotnost - definování

ALA (Americká asociace knihoven) - nejčastěji používaná definice informační gramotnosti (r. 1989 ve zprávě Komise pro informační gramotnost)

- *"K dosažení informační gramotnosti musí být jedinec schopen rozeznat, kdy potřebuje informace, a dále je vyhledat, vyhodnotit a efektivně využít. Informačně gramotní lidé se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti pořádány, jak je možné informace vyhledat a využít je tak, aby se z nich další mohli učit. Jsou to lidé připravení pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu."*

Základní terminologie



[Koncept Global Media and Information Literacy Assessment dle UNESCO](#)

Základní terminologie

Přístup k informační gramotnosti dle komise IVIG při AKVŠ

Informační gramotnost

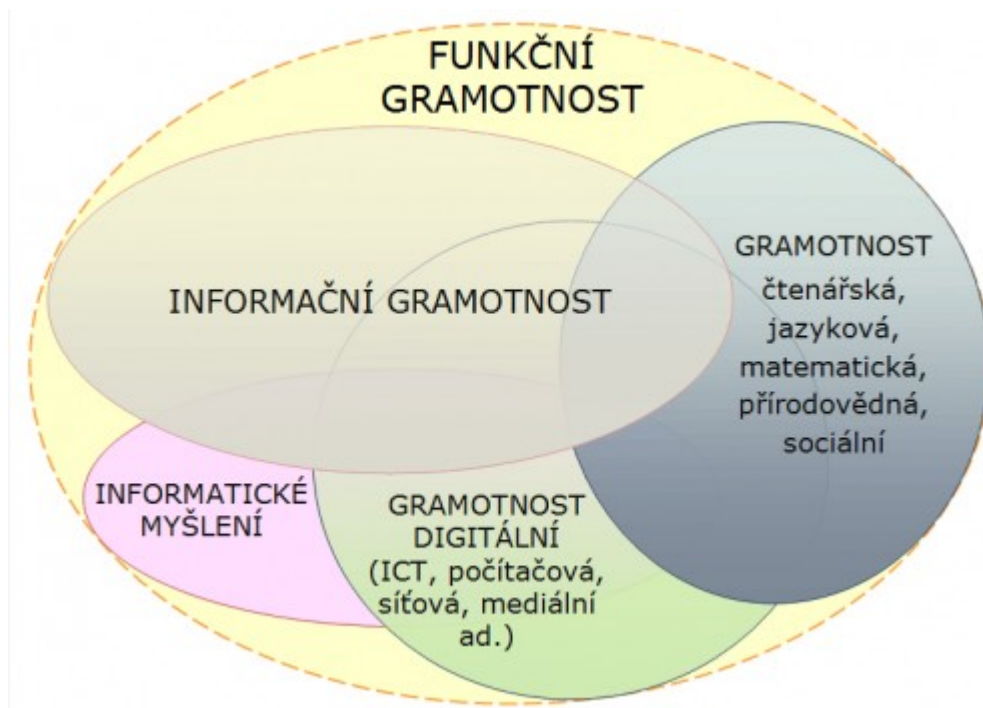
Funkční gramotnost			
Literární gramotnost	Dokumentová gramotnost	Numerická gramotnost	Jazyková gramotnost
ICT gramotnost			



Etický přístup a právní povědomí k využívání informací

Základní terminologie

České formální vzdělávací prostředí – ZŠ, SŠ



Gramotnostní struktura použitá pro specifikaci informační gramotnosti NIQES
<http://spomocnik.rvp.cz/clanek/19361/SPECIFIKACE-INFORMACNI-GRAMOTNOSTI-NIQES.html>

Základní terminologie

Metodika pro hodnocení informační gramotnosti dle NIQES

- formální vzdělávací prostředí

- projekt a nástroj České školní inspekce

<http://www.niqes.cz/Metodika-gramotnosti/Metodika-pro-hodnoceni-rozvoje-informacni-gramotno>

- reakce na **Strategii digitálního vzdělávání 2020** (schválena 2014)

Informační gramotnost dle NIQES

Informační gramotnost (IG) je schopnost:

- rozeznat potřebu informací (problém);
- s přihlédnutím k charakteru informací je najít, získat, posoudit a spravovat;
- zpracovat informace, znázornit (modelovat) problém;
- používat vhodné pracovní postupy (algoritmy) při efektivním řešení problémů;
- tvořit a spolupracovat;
- vhodným způsobem informace i výsledky práce prezentovat a sdílet ve svém vzdělávacím prostředí;
- při práci dodržovat etická pravidla, zásady bezpečnosti a právní normy.

To vše s využitím potenciálu digitálních technologií za účelem dosažení osobních, sociálních, pracovních či kvalifikačních cílů.

Základní terminologie

Pojetí informační gramotnosti dle NIQES

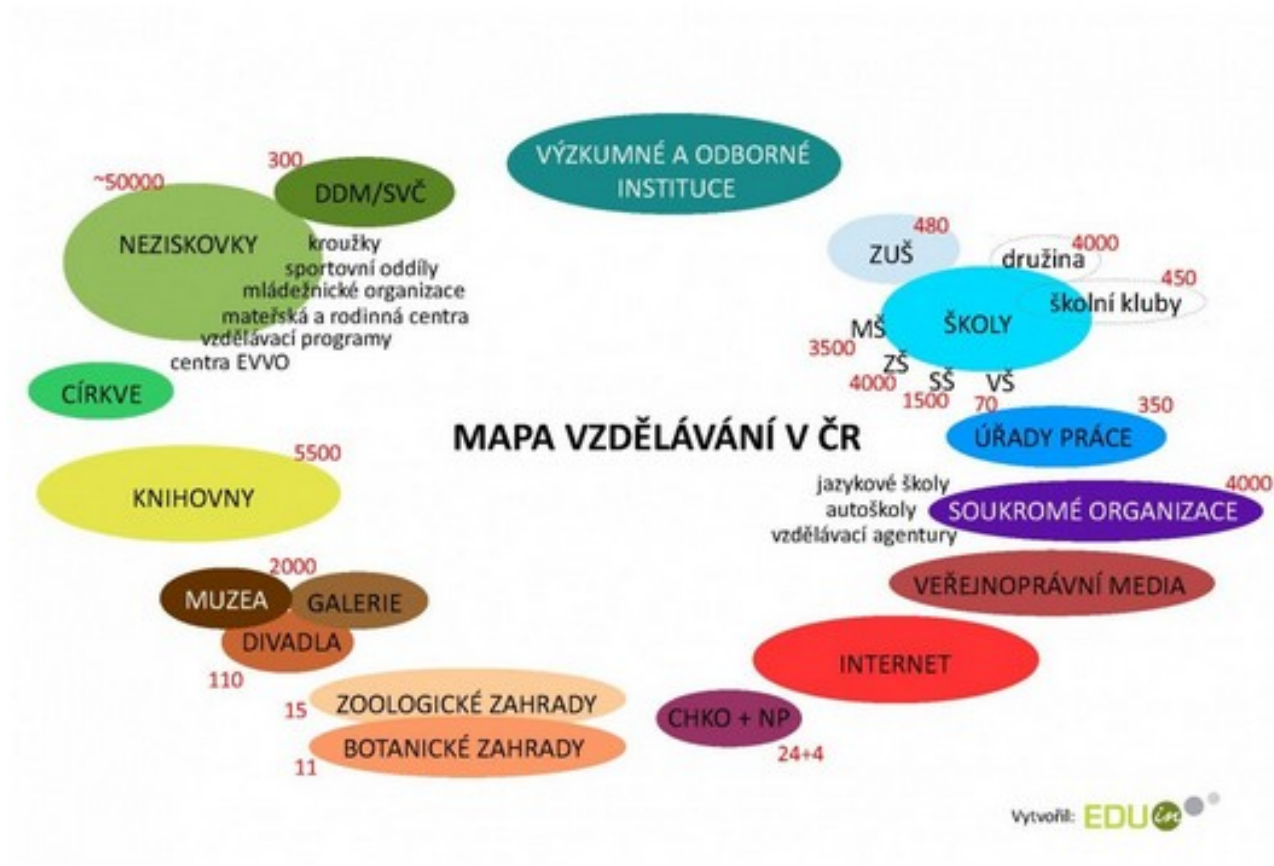
8 oblastí, 37 indikátorů

- **Oblast 1:** Rozeznat potřebu informací (problém)
- **Indikátory:** Formulace problému; určení typu informace
- **Vstupní úroveň pro 1. stupeň (určení typu informace):** Žák rozlišuje základní typy (text, zvuk, video) a zdroje (kniha, rozhlas, TV, internet) informací
- **Výstupní úroveň pro 1. stupeň (určení typu informace):** Žák rozpoznává, jak řešení problému ovlivňuje charakter a kvalita použitých informací

Více viz: ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Specifikace informační gramotnosti NIQES: Výstupní zpráva*. Praha: ČŠI, 2014 [cit. 2016-09-20], 55 s. Dostupné z: <http://bit.ly/1Q79wlb>

Vzdělávací prostředí v ČR

(dle společnosti EDUin, 2013)



Mapa vzdělávacích institucí a dalších institucí, které realizují v oblasti vzdělávání některé z aktivit v České republice

Základní terminologie

Formální oblast vzdělávání a informačního vzdělávání

- MŠ (preprimární stupeň), ZŠ (primární stupeň), SŠ (sekundární stupeň), VOŠ + VŠ (terciární stupeň)

Neformální oblast vzdělávání a informačního vzdělávání:

- knihovny, volnočasová centra, neziskové organizace, spolky apod.
- specifikum informačního vzdělávání: různé cílové skupiny mají rozdílné potřeby v tématech informačního vzdělávání a v míře osvojení kompetencí informačně gramotného jedince
- senioři, další vzdělávání dospělých, matky na mateřské dovolené, tělesně a sociálně znevýhodnění, zájmové skupiny v zájmovém vzdělávání

Informální vzdělávání a informační vzdělávání:

- Individuální potřeby konkrétního jedince – sebeřízené vzdělávání a celoživotní učení

Základní terminologie

KLÍČOVÉ KOMPETENCE (dovednosti)

- integrované schopnosti a dovednosti uplatňované v profesním i osobním životě
- **nejsou striktně vázány na jednotlivý obsah učiva v** kurikulárních dokumentech (tedy dokumentech vytvářejících vzdělávací obsah / osnovy v primárním, sekundárním i terciárním školství – rámcové vzdělávací programy, školní vzdělávací programy, kurikula vysokých škol)
- **jsou součástí obecného základu vzdělání jedince v informační společnosti**

Základní terminologie

Klíčové kompetence **ve formálním vzdělávání**

- Definovány v **rámcových vzdělávacích programech** (a použité ve **školních vzdělávacích programech** jednotlivých škol)
 - pro **předškolní vzdělávání** (<http://www.msmt.cz/file/39793/>)
 - pro **základní vzdělávání** (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ucebni-dokumenty>;
<http://www.msmt.cz/file/38981?highlightWords=rvp>)
 - pro **střední vzdělávání** (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/ramcove-vzdelavaci-programy>)
- Představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti

Základní terminologie

Přehled klíčových kompetencí + jejich charakteristik z pohledu učitele/lektora (příklad je z RVP pro základní vzdělávání)		
1.	Kompetence k učení	<ul style="list-style-type: none"> - seznamuje žáky se základními pojmy - vede žáky k aktivnímu vyhledávání a třídění informací a jejich propojování - rozvíjí schopnost využívat informace v procesu učení - vede žáky ke kritickému zhodnocení výsledků své práce
2.	Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> - seznamuje žáky s různými zdroji informací, které vedou k řešení problému - vede žáky k ověřování a srovnávání informačních zdrojů, a tím k dosahování větší věrohodnosti vyhledaných informací - učí žáky obhajovat svá řešení problémů - vede žáky k vlastnímu úsudku a zkušenostem
3.	Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> - seznámí žáky s různými možnostmi komunikace s okolním světem - vede žáky k dodržování základních pravidel slušné komunikace - vede žáky k využívání širokých možností informačních a komunikačních prostředků - učí žáky rozlišovat fakta, vlastní názory a domněnky
4.	Kompetence sociální a personální	<ul style="list-style-type: none"> - vede žáky ke schopnosti pracovat nejen individuálně, ale i ve dvojici, skupině - učí žáky respektovat dohodnutá pravidla práce ve skupině - umožňuje žákům obhájit svůj názor - individuálním přístupem buduje sebedůvěru žáka a jeho samostatný rozvoj
5.	Kompetence občanské	<ul style="list-style-type: none"> - vede žáky ke znalostem svých práv a respektování práv ostatních - učí žáky plnit si své povinnosti - vede žáky k ochraně svého zdraví - rozvíjí u žáků schopnost poskytnout pomoc druhým, pokud ji potřebují
6.	Kompetence pracovní (pro gymnázia je to kompetence k podnikavosti)	<ul style="list-style-type: none"> - vede žáky k šetné práci s výpočetní technikou - vyžaduje smysl pro zodpovědnost - učí žáky dodržovat stanovená pravidla nebo postupy - vede žáky k rozvoji svých zájmů a schopností

Základní terminologie

Formální školství a informační vzdělávání v celoživotním učení

- Počáteční vzdělávání musí tvořit základy k dalšímu vzdělávání, tzn. žáky vybaví **funkční gramotností a klíčovými kompetencemi** (komunikace, týmová práce, schopnost učit se, schopnost řešit problémy, ICT, informační gramotnost apod.) – nástrojem je výzkum **OECD PISA**
- Klíčové kompetence se dosud **nestaly integrální součástí kurikula** - jejich rozvíjení vyžaduje zásadní změnu pojetí výuky **směrem ke kompetenčnímu učení**

Základní terminologie

Kompetence v neformálním vzdělávání - projekt KLÍČE PRO ŽIVOT

(<http://znv.nidv.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot>)

- důležité pro úspěch v životě i na trhu práce
- rozvíjejí a zvyšují kvalifikaci, analytické a komplexní myšlení, kreativitu a schopnost spolupráce a týmové práce
- při práci s dětmi a mládeží lze tyto kompetence nabývat, aniž by mladý člověk věděl, že se něco učí; získává je učením se zkušeností (znak neformálního vzdělávání)

Klíčové kompetence rozvíjené v NEFORMÁLNÍM vzdělávání		Měkké kompetence v NEFORMÁLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ	
1.	komunikace v mateřském jazyce	1.	kompetence k efektivní komunikaci
2.	komunikace v cizích jazycích	2.	kompetence ke kooperaci (spolupráci)
3.	matematická schopnost a základní schopnosti v oblasti vědy a technologií	3.	kompetence k ovlivňování ostatních
4.	schopnost práce s digitálními technologiemi	4.	kompetence k uspokojování klientských potřeb
5.	schopnost učit se	5.	kompetence k celoživotnímu učení
6.	sociální a občanské schopnosti	6.	kompetence k aktivnímu přístupu
7.	smysl pro iniciativu a podnikavost	7.	kompetence ke zvládnutí zátěže
8.	kulturní povědomí a vyjádření	8.	kompetence k podnikavosti
		9.	kompetence k flexibilitě
		10.	kompetence k samostatnosti
		11.	kompetence k výkonnosti
		12.	kompetence k řešení problémů
		13.	kompetence k plánování a organizování práce
		14.	kompetence k objevování a orientaci v informacích
		15.	kompetence k vedení lidí (leadership)

Základní terminologie

Koncepce podpory mládeže na období 2014-2020 (MŠMT, platná od 2014)

- určuje strategické cíle státní politiky ve vztahu k mládeži
- reflektuje potřeby mládeže zejména v oblasti neformálního a zájmového vzdělávání, zaměstnanosti mladých lidí, kultury a tvořivosti, jejich participace, zdraví a zdravého životního stylu, sociálního začleňování a dobrovolnictví
- zabývá se také environmentální a globální rozvojovou problematikou včetně přístupu mladých lidí k právům a informacím.

Základní terminologie

Kompetence informačně gramotného člověka

- identifikuje informační potřeby,
- volí nejvhodnější strategii pro získání informací ,
- využívá odpovídající zdroje a informační systémy,
- v informačních zdrojích vyhledá požadované informace,
- získané informace kriticky hodnotí,
- informace vhodně zpracuje a využije,
- informace zprostředkuje jiným lidem v různých podobách a prostřednictvím různých technologií,
- posuzuje morální a právní aspekty využívání informací

Základní terminologie

Oblasti spolupráce formálního a neformálního vzdělávání (zaměřeno na děti a mládež)

1. Zavádění mezigeneračních programů a komunitního učení pro zlepšení dostupnosti digitálního vzdělávání a dalších oblastí, podpora mezigenerační spolupráce pro vytváření kulturní kontinuity.
2. Spolupráce škol, školských zařízení a ostatních organizací a institucí jako center vzdělanosti a kulturně-společenského zázemí v obci, spolupráce škol a školských zařízení s knihovnami, muzei a dalšími organizacemi a institucemi, vytváření atraktivní nabídky akcí a programů zacílených na děti a mládež kulturními a paměťovými institucemi na venkově a v menších obcích, využívání potenciálu sítě knihoven a případně i jiných kulturních institucí jako přirozených komunitních center v obcích.
3. Poznávání tradic a kultur a uchování si vztahu k vlastní identitě, kultuře, tradicím a jazyku a podpora zájmu dětí a mládeže o specifika vlastního regionu, včetně tradic a zvyků většinové společnosti i sociálních, etnických a kulturních menšin, podpora vzdělávacích projektů zaměřených na poznávání historie, tradic a kultury.
4. Rozvoj talentu dětí a žáků v rámci formálního, zájmového a neformálního vzdělávání, podpora dlouhodobé a systematické práce s talentovanými dětmi a mládeží.
5. Využívání kreativního a inovativního potenciálu dětí a mládeže.
6. Spolupráce škol a školských zařízení s organizacemi a institucemi, které se zabývají pomocí dětem a mládeži s omezenými příležitostmi.
7. Konkrétní výchovně vzdělávací aktivity, které umožní dětem a mládeži přímý kontakt s živou i neživou přírodou v jejím přirozeném prostředí, vytváření a realizace aktivit prohlubujících vztah k místu a zapojení mládeže do života komunity a do řešení environmentálních problémů v regionu.
8. Podpora volnočasových aktivit a dobrovolnických akcí zaměřených na konkrétní pomoc přírodě a životnímu prostředí v obcích a městech, zvyšování environmentálního povědomí dětí a mládeže o životním prostředí podporou systematické informovanosti, osvěty a ekoporadenství.

Základní terminologie

- Informační vzdělávání v prostředí VŠ

Otázka:

- Jaké potřeby by mělo informační vzdělávání v prostředí VŠ uspokojovat?

Základní terminologie

Informační gramotnost v prostředí VŠ

Jedna z nejvýznamnějších oblastí obecné akademické edukace

- **Cíle:**

- 1) vybavit absolventa vědomostmi a dovednostmi tak, aby měl lepší **uplatnění na trhu práce**
- 2) aspekt směřování **dovnitř univerzity, růst kvality a excelence** VŠ (studenti budou schopni lépe dohledávat zdroje, samostatně se rozvíjet nebo psát lepší kvalifikační práce a grantové žádosti)
- 3) rozvoj informační společnosti směrem k **aktivnímu občanství, kritickému myšlení** či umění

Základní terminologie - standardy

Standardy informační gramotnosti vysokoškolského studenta

Tyto standardy, ustanovující znalosti, schopnosti a dovednosti informačně gramotného vysokoškolského studenta, se týkají pouze jeho studia a odborné práce v oboru. V tomto smyslu informačně gramotný vysokoškolský student:

1. je schopen porozumět odborným textům svého studijního oboru, abstrahovat z nich podstatné myšlenky a zároveň sám psát odborné texty s využitím poznatků z informačních zdrojů, které cituje s ohledem na autorský zákon a podle zásad tvorby bibliografických citací,
2. zná a sleduje klíčové informační zdroje svého studijního oboru, na základě pokročilých způsobů vyhledávání a s ohledem na právní i morální aspekty této činnosti z nich umí získat relevantní informace a takto vyhledané informace různého typu a formátu organizuje a uchovává pro další využití při své odborné práci,
3. využívá prameny numerických a technických informací, vyhledává a zpracovává numerická a technická data a používá je při své odborné práci,
4. ovládá mateřský jazyk a dokáže se v něm slovně i písemně vyjadřovat, zná a používá odbornou terminologii svého studijního oboru v mateřském i cizím jazyce, zejména angličtině, na úrovni potřebné k práci s odbornými s odbornými informačními zdroji a komunikaci v rámci komunity daného oboru,
5. používá běžně dostupné informační a komunikační technologie potřebné k vyhledání, získání, zpracování a prezentaci informací (různého typu a formátu), které se týkají jeho studia a odborné práce,
6. je si vědom morálních a právních aspektů využívání informací a pracuje s informacemi v souladu s autorskou etikou a autorským právem.

Strategické dokumenty a rozvoj (také) informačního vzdělávání

Národní program rozvoje vzdělávání – Bílá kniha

- schválený vládou v r. **2001**
- rozvoj vzdělávací soustavy, avšak se zřetelem k celoživotnímu učení

„Vzdělávání pro každého po celý život“

- zaměřen na uspokojování vzdělávací potřeby dětí, mládeže a dospělých odpovídajícím usměrňováním kapacit ve školách a dalších vzdělávacích zařízeních
 - zajištěna dostupnost všech úrovní vzdělávání a poskytována spravedlivá příležitost k maximálnímu rozvoji různorodých schopností všech jedinců v průběhu celého života

Strategické dokumenty a rozvoj informačního vzdělávání

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice - MŠMT v r. 2005, v r. 2007

- rozvoj **celoživotního učení** jako podmínky ekonomického a společenského rozvoje
- celoživotní učení nadřazeným pojmem pro počáteční i další vzdělávání
- v kontextu počátečního vzdělávání je **koncept celoživotního učení** stavěn do protikladu s tradiční jednorázovou, úzce zaměřenou přípravou na konkrétní povolání

Strategické dokumenty a rozvoj informačního vzdělávání

České dokumenty a publikace

- [Státní informační a komunikační politika e-Česko 2006. Praha: Ministerstvo informatiky České republiky 2006.](#)
 - iniciativa v rámci Akčního plánu *eEurope 2005*; objasňuje význam informační společnosti a její prioritní oblasti, mezi něž zahrnuje také informační vzdělanost, problematiku informační gramotnosti, e-learningu a řešení problému digital divide; součástí dokumentu akční plán
- [Strategie celoživotního učení ČR. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy 2007.](#)
 - dokument definuje základní pojmy, analyzuje stav v oblasti celoživotního učení v ČR, definuje priority dalšího vývoje a předkládá návrhy řešení; pojem informační gramotnost se v dokumentu nevyskytuje.

Strategické dokumenty a rozvoj informačního vzdělávání

- [Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2006 - 2010.](#)
 - definuje hlavní úkoly rozvoje vysokého školství v určeném období v souladu se státní vzdělávací politikou; dlouhodobý záměr je každoročně aktualizován a doplňován; soustřeďuje se i **na celoživotní vzdělávání a distanční a kombinované formy vzdělávání**, které zvláště vyžadují jistou úroveň informační gramotnosti.
- **Vysokoškolský zákon** v aktuálním znění – platný od května 2016
 - <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach>
- [Koncepce rozvoje knihoven na léta 2017 – 2020](#)

Posílení **vzdělávací a komunitní funkce knihoven**

Nutnost vzdělávání knihovníků v kontextu potřeb uživatelů zaměřených na celoživotní učení

Strategické dokumenty a rozvoj informačního vzdělávání

Koncepce informačního vzdělávání na vysokých školách v České republice. Doporučující materiál Asociace knihoven vysokých škol ČR. Praha: AKVŠ IVIG 2008.

- určena akademickým funkcionářům, vysokoškolským pedagogům a vysokoškolským knihovníkům
- vysvětluje význam informační gramotnosti, zdůvodňuje implementaci informačního vzdělávání do učebních plánů, popisuje priority a opatření k jejich dosažení
- její součástí návod, jak postupovat při přípravě projektů na podporu informační gramotnosti

Další strategické dokumenty pro rozvoj celoživotního vzdělávání a IG

- Strategie **digitální gramotnosti** ČR do roku 2020 (platná od r. 2015), MPSV, MŠMT
 - http://www.mpsv.cz/files/clanky/21499/Strategie_DG.pdf
- Strategie **digitálního vzdělávání** do roku 2020 (platná od r. 2014), MŠMT
 - <http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-digitalniho-vzdelavani-do-roku-2020>

Doporučené zdroje – odkazy výběr

- Strategické dokumenty:
 - Strategie **digitální gramotnosti** ČR do roku 2020 (platná od r. 2015), MPSV, MŠMT
 - http://www.mpsv.cz/files/clanky/21499/Strategie_DG.pdf
 - Strategie **digitálního vzdělávání** do roku 2020 (platná od r. 2014), MŠMT
 - <http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-digitalniho-vzdelavani-do-roku-2020>
 - Strategie vzdělávací politiky ČR 2020
 - <http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-vzdelavaci-politiky-2020>

Strategické dokumenty a rozvoj informačního vzdělávání

- Zahraniční strategické dokumenty týkající se rozvoje a podpory informačního vzdělávání a gramotnosti:

<http://www.infogram.cz/findInSection.do?sectionId=1114&categoryId=1127>

- samostudium, podrobněji následující přednáška